

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 93 1972

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksell Informationsindustri AB, Uppsala 1973

Kate Millet: *Sexualpolitiken*. Rabén och Sjögren 1971. (Originalets titel: *Sexual Politics*. Doubleday, New York 1970.)

Vid de amerikanska universiteten har det under de senaste åren med explosionsartad hastighet vuxit upp s. k. Women's Courses, dvs. kurser som ingår i den ordinarie utbildningen men koncentrerats på könsrollsaspekter inom historia, litteraturvetenskap, konstvetenskap, psykologi, sociologi, pedagogik, juridik etc. Kate Millets *Sexual Politics* är ett standardverk vid sådana kurser. Boken har bedömts mycket olika inom USA, men fått inflytande långt utanför universiteten och långt utanför de aktiva feministernas krets som det mest betydande försöket i detta decennium att ge en vetenskapligt och historiskt underbyggd totalvy av relationerna mellan könen under perioden 1830-1960, illustrerad med exempel från huvudsakligen anglosaxisk skönlitteratur.

Kate Millet är för närvarande professor vid Columbia University, New York, där hon disputerade 1970 efter studier vid universiteten i Minnesota och Oxford. Vid sidan av sin undervisning i litteraturvetenskap och filosofi arbetar hon som skulptör och skönlitterär författare (dramatik).

När jag först läste *Sexualpolitiken*, var jag övertygad om att denna kända bestseller måste vara en populariserad version av Millets doktorsavhandling — så som det brukas i USA. Stilen är bitvis starkt polemisk. Boken är en vredgad kampskrift färgad av det amerikanska samhällets svårlösta problem inom könsdiskrimineringen. Småningom framkom, att boken faktiskt är Millets dissertation. Skulle den godkännas av en svensk betygsnämnd? Kan man bedöma den enbart som ett forskningsspecimen? Jag skall här göra ett försök i den riktningen, men lämnar frågan vidare till presumtiva Millet-läsare.

Utän tvivel innehåller *Sexualpolitiken* en betydande och självständig forskningsinsats. Författaren tycks vara både uppslagsrik och skarp-synt, en skicklig »close reader» med inlevelseförmåga och formuleringstalang. Därtill har hon vida idé- och kvinnohistoriska kunskaper. Hennes centrala ärende är analys ur könsrollsaspekt av D. H. Lawrence, Henry Miller, Norman Mailer och Jean Genet med specialinriktning på deras samlagsskildringar — ett nytt grepp inom feministisk litteraturanalys. Detta innehåll har bäddats in i ett mycket omfattande, i sig självt värdefullt bakgrundsmaterial. För att lätta upp dispositionen presenterar författaren sina mest chockerande texter med tillhörande analys som inledningskapitel.

Del 1, *Sexualpolitikens teori*, ger en grundlig

inventering av de metoder med vilka kvinnoförtrycket fortlever — utom och inom oss — så långt detta hittills kartlagts inom olika vetenskaper.

Del 2, *Den historiska bakgrunden*, presenterar först en synpunktsrik specialundersökning av feminismens utveckling i England från 1830 till den kvinnliga rösträttens införande 1918, framför allt dess spegling i idédebatt och skönlitteratur (Mill, Ruskin, Engels, Hardy, Meredith, Ch. Brontë, Tennyson, Rosetti, Swinburne och Wilde).

I kontrast mot denna feministiska segertid tecknas sedan utvecklingen 1930-60 som en »backlash» — en tänkvärd hypotes, som författaren inte är ensam om, men som knappast ännu till fullo bevisats. Inbromsningen av utvecklingen mot ett könsdemokratiskt samhälle hör till avhandlingens intressantaste partier. Den exemplifieras inom politiken (Nazi-Tyskland, Sovjet-Ryssland) och inom vetenskapen (Freud, nutida psykoanalytiker och samhällsvetare).

Del 3, *Avspeglingen i litteraturen*, innehåller könsrollsanalyserna av moderna författare (se nedan). Tyvärr har denna del inte knutits så nära till de två föregående som läsaren skulle önska.

Millets terminologi gör inte boken helt lättläst. Uttrycket »den sexuella revolutionen», som vi är vana att associera till den moderna frigjordheten i sexskildringar, använder hon som synonym till »den feministiska revolutionen». Alla »runda ord» i nutida slang bollas lika ogenerat som någonsin hos Miller och Mailer. Språket är färgstarkt och den essäistiska stilen full av kvicka understatements. Översättningen kan inte ha varit lätt. Roland Adlerberth skulle nog behövt litet mer tid på sig.

Av störst intresse för Samlarens läsare är antagligen de könsrollsanalyser som ges av moderna skönlitterära verk. För att förstå den aspekt Millet arbetar utifrån och hennes val av författare och motiv är det nödvändigt att känna till hennes utgångspunkter.

Närmast tycks hon bygga på Simone de Beauvoir, *Le deuxième sexe* (1949), Betty Friedan, *The feminine mystique* (1963) och Katherine M. Rogers, *The troublesome helpmate. A History of misogyny in literature*, University of Washington Press, 1966. Det senare verket är föga känt i Sverige, men förtjänar att bli det. Det innehåller en utmärkt översikt över antifeminism i skönlitteratur från Bibeln och antiken till nutiden, de eviga negativa kvinnoidealerna och kvinnohatet upprepat under årtusenden. Resultat hos Rogers som tycks ha intresserat Millet: misogynin i litteraturen trängdes tillbaka av den romantiska

kärleksuppfattningen och var i det närmaste försvunnen — i varje fall undertryckt — under 1800-talet. Den återuppstod enligt Rogers på 1900-talet som en reaktion mot kvinnorelens landvinningar. Därvid stöddes den av den nya öppenheten i uttrycksmedlen.

Rasismen har lett Millet och många andra till förståelse för »sexismen» (= könsförtrycket). Därifrån är steget inte långt till »sexualpolitiken». Med denna sin nyckelterm menar författaren, att relationerna mellan könen — ända in i de intimaste sexuella förbindelserna — är ett politiskt förhållande, ett exempel på »inre kolonialism». (Politik tas här i en mycket vid bemärkelse och avser alla förhållanden människor emellan, där en grupp behärskas av en annan.)

Den moderna sexologin är en annan av hennes utgångspunkter. Med Masters and Johnson anser hon, att man felaktigt betraktat den manliga potensen som så mycket större än den kvinnliga och låtit den motivera sådana seder som polygami och sexuell dubbelmoral. Det är i stället kvinnan som biologiskt har långt större sexuell kapacitet, såväl när det gäller coitus-frekvensen som frekvensen av orgasmer under coitus. Denna förmåga har undertryckts av hennes roll som sexuell objekt i det patriarkala samhället. Den manliga antipatin mot kvinnors sexuella funktioner och därmed kvinnors sexuella initiativ tolkar Millet, liksom Beauvoir m. fl., som en rädsla för det annorlunda, men också som ett medel att behärska en annorlunda grupp, ett medel att rättfärdiga varför denna grupp hålls nere på en underlägsen nivå.

För att exemplifiera, hur 1900-talets »backlash» återspeglas inom litteraturen och hur sexualpolitiken gestaltas i inflytelserik litteratur, har Millet valt författare, som brutit sexvallen och med största öppenhet skildrar sexualia. Hon analyserar ingående och fränt de manliga huvudpersonernas attityd till sin kvinnliga partner i en rad samlagsskildringar.

Där finns de lawrenska hjältarnas diplomatiska manipulerande för att få kvinnan att förstå, att hon går vilse i utbildning och yrkesarbete. Den sanna frigörelsen består i uppgivande av egen identitet, i total sexuell hän-givelse, som innebär en sexuell frälsning — genom underordningen under mannen. (Kvinnor som älska, 1920, Arons stav, 1922, Lady Chatterley's lover, 1928.)

Ett framsteg hos Lawrence, som hon under-låtit att notera är dock, att han anser det acceptabelt att kvinnor får orgasm, även om hans hjältar är ganska ligkiltiga inför fenomenet och okunniga om hur kvinnor fungerar.

Där finns Henry Millers i det närmaste on-nyma kvinnovarelser, som bara betecknas av

hjälden som »en fitta», »ett ligg», dvs. ett bekvämlighetsting, som hjälten avnjuter helst utan att se henne i ansiktet eller spilla ord på henne. Det är i stället »picken» som fyller honom med beundran för sina mirakulösa prestationer. Skildringarna kunde vara »knull-fantasier» av en brutaliserad pubertetsyngling, om de inte vore så skickligt skrivna. Njutningen tycks till stor del bestå i sadistiskt förödmjukande av partnern, eller rent av i att bedra henne. »Man möter tjacket, lurar till sig 'ett nyp' och sticker.» »Han njöt av att förnedra henne.» (Stenbockens vändkrets, 1939, Sexus 1949.)

Svårast att uthärda är nog analyserna av Norman Mailers texter, (hämtade ur större delen av hans produktion 1950-69). Hjältarnas brutala samlag, där »picken» kan beskrivas som en hämnare som skall sära och förödmjuka, borde snarast kallas våldtäkter. Deras sexuella lust-känslor i samband med krigiskt dödande, författarens uppskruvad machismo och frossande i kvinnoförakt, hans användning av ordet »feminin» som ett pejorativt omdöme, hans bekämpande av preventivmedelsanvändning och friare abortlagstiftning — gör att man förstår Millets extra fräna formuleringar. Hon har retat Mailer till försvar (Könets fånge, 1971). Han gör där mesta möjliga av att missförstå Millets terminologi och lyckas inte — trots försök — förstå mycket av vad den feministiska revolten handlar om. På nytt demonstrerar han de attityder Millet kritiserat honom för.

De beundrade pionjärerna för en ny sexuell öppenhet visar sig således genom Millets analys vara vad hon kallar »kontrarevolutionärer», dvs. medhjälpare i att återuppliva ett urgammelt kvinnoförtryck. Jean Genets samlagsskildringar i Tjuven och kärleken, 1943 och i Tjuvens dagbok, 1949, försiggår mellan män på anstalter och i fängelser. Där skildras en ofrånkomlig hackordning: hallicken spelar alltid den »manliga» rollen. Det är hans sexuella behov som skall tillfredsställas av en yngre eller på annat sätt lägre stående man, som kallas »tan-ten» eller »stjärtgossen». Att utsätta »henne» för förödmjukelser och förlöjliganden hör till spelets regler, och »hon» kan aldrig räkna på att själv få någon tillfredsställelse i sin service-roll. Hos »tanterna» utvecklas alla de drag, som är typiska för förtryckta grupper: passivitet, anpasslighet, mjukhet, masochism och bristande självförtroende etc.

Den sexuella föreningen står alltså för Millet som »prototypen för den institutionaliserade ojämligheten» människor emellan, som »paradigmet för makten över andra mänskliga varelser». Vårt språk uttrycker saken utmärkt i ordet »herravälde».

Hon har så fascinerats av den misogyni som

går i dagen i vår tids nya, öppna sexskildringar — sedan den i årtusenden bidragit till att förslava och förkrympa kvinnorna — att hon inte ens diskuterar kvinnohatets nuvarande omfattning och utbredning, bara nämner porr-litteraturen, militärförläggningarnas anekdotflora och herretoiletternas väggklotter som lämpliga studieområden. Rogers påpekande, att det vid sidan om den misogynna traditionen hela tiden funnits en positiv strömning, som också den har speglats i litteraturen, tar hon inte upp. Mycken berättigad kritik kan riktas mot Millets undersökning. Man saknar inte bara en diskussion av de behandlade författarnas representativitet utan också en diskussion av samlagsmotivens funktioner i olika kontexter. Verket skulle utan tvivel vunnit på att stoffet begränsats, dispositionen gjorts stramare, noggrannheten större och bevisföringen stringentare. Många av hennes intressanta fynd förblir notiser i förbigående, t.ex. hur flera av hjältarna medvetet får bekämpa tendenser till romantisk kärlek. Att återinföra det oinskränkta patriarkatet går, enligt en av Lawrence' hjältar, »om man gör sig av med kärlekstanken och kärleksmotivet». (Arons stav.) Millers hjälte får förhåna blotta tanken på kärlek och ömhet och sträva efter att besegra »romantikern inom sig» (Sexus). Här ser vi alltså fortsättningen på den historik Rogers tecknade.

Ett par textfynd visar, hur förtryck av sexualpartner leder till förtryckartendenser på andra områden. Millet bidrar här till att belysa ett problem, som för närvarande diskuteras i många länder: är kvinnoförtrycket den grundläggande sociala och psykologiska modellen för alla andra former av förtryck?

Genom hela boken skjuter hon fram ideologin som boven i dramat. Föreställningen att det är i enlighet med mannens och kvinnans »naturer» att han skall härska och hon lyda — lämpligt moderniserad av Freud — påtrycks enligt författaren människorna med kraften av en ny moral: »Pojkarna binds av den stereotypa dominans som föreskrivs för deras räkning /.../ Flickorna stängs inne i den gamla, välkända treenigheten av passivitet, masochism och narcissism.» Repressionssystemen kan på detta sätt ostörda fungera vidare trots mängden av reformer. Hon tror inte att en socialistisk revolution ändrar förhållanden, såvida den inte följs av en »kulturrevolution» som når fram till att skapa »mänsklig mognad och ett äkta nytänkande».

Sexualpolitiken har således ett överväldigande rikt innehåll, vitalt och humoristiskt presenterat. Man kan beklaga, att Millet inte hyfsat ekvationerna och strävat efter större objektivitet i framställningssättet, men man kan inte

förneka, att hon mutar in ett nytt område för könsrollsanalys, att hon fört debatten åtskilliga steg vidare utöver sina föregångare, att hon valt djärva, centrala aspekter. Trots verkets uppenbara brister kommer antagligen rikedomerna på svåråtkomliga kvinnohistoriska fakta, de skickliga analyserna av både vetenskapliga och litterära texter tillsammans med de många spännande hypoteserna att göra Sexualpolitiken till en guldgruva inte bara för aktiva feminister utan också för forskare inom angränsande områden.

Karin Westman Berg

Kari Skjønberg: *Kjønnsroller og miljø i barnelitteratur*. Universitetsforlaget. Oslo 1972.

Kari Skjønberg är lektor vid Statens biblioteksskole i Oslo och ordförande i Norsk Kvinnesaksforening. Hon har i många år forskat och undervisat i barnlitteratur. Hennes utgångspunkt är bibliotekariens, lärarens och föräldrarnas konkreta fråga: Vad får egentligen barnen i sig om den sociala verkligheten och de normer och värderingar som gäller i samhället, när de slukar sina pojk- och flickböcker?

Systematiskt orienterar hon först om teorier rörande förhållandet mellan litteratur och samhälle och diskussioner som förts om litteraturens möjlighet att påverka läsaren. Sen ställer hon upp den mycket plausibla hypotesen, att eftersom annan underhållningslitteratur för att nå en bred publik måste återge en verklighet, som så många som möjligt känner igen, bör förhållandet vara detsamma med barnböckerna. De skulle alltså på könsrollområdet presentera traditionella ideal. Om de gör så, borde detta påverka barnen ganska starkt, eftersom barnen där känner igen mönster de tidigare lär sig. Troligen får barnen genom läsningen ett slags övning i att leva sig in i sociala roller, t.ex. könsrollerna.

Skjønberg vill emellertid inte studera könsrollsmönstren i barnböckerna isolerade från andra roller. Hon har genomfört en litteratursociologisk innehållsanalys med kodning av 19 kategorier och därvid undersökt pojkarnas och flickornas socialgruppsstillhörighet och miljö (= stad eller landsbygd) lika omsorgsfullt som deras beteenden och attityder i sammanhang som: hem, skola, kamratliv, yrkesplaner, politiska och sociala problem, förhållande till auktoriteter, till våld, till främmande raser och nationaliteter etc.

På detta sätt har hon gått igenom 93 böcker, »sekulære, udidaktiske guttebøker og pikebøker på prosa med hovedpersoner på minst ti år som ikke i vesentlig grad er opptatt av